

Татаренко Наталія О.

кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародних економічних відносин, бізнесу та туризму
Національного авіаційного університету, e-mail: tatarenko.natalia@npp.nau.edu.ua
ORCID: 0000-0002-8811-3012

Надоленко Геннадій О.

аспірант кафедри міжнародних економічних відносин, бізнесу та туризму
Національного авіаційного університету, e-mail: 894450@stud.kai.edu.ua
ORCID: 0000-0001-6342-452X

ЗАВДАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВІДНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Tatarenko Natalia,

PhD (Economics), Professor of Department of International Economic Relations, Business
and Tourism of National Aviation University of Kyiv (Ukraine),
e-mail: tatarenko.natalia@npp.nau.edu.ua
ORCID: 0000-0002-8811-3012

Nadolenko Hennadii,

Postgraduate of Department of International Economic Relations, Business and Tourism of
National Aviation University of Kyiv (Ukraine),
e-mail: 894450@stud.nau.edu.ua
ORCID: 0000-0001-6342-452X

TASKS OF UKRAINE'S ECONOMIC DIPLOMACY IN THE CONTEXT OF NATIONAL ECONOMIC RECOVERY

Анотація. З початком повномасштабної війни Україна зазнала значних територіальних і людських втрат, а також руйнування критичної промислової та соціальної інфраструктури. Відновлення національної економіки України після війни є першочерговим завданням державної політики, що підкреслює нагальну потребу у стратегічній основі післявоєнного економічного відновлення.

У статті підкреслено важливість вивчення нових завдань і методів економічної дипломатії України, зумовлених викликами повномасштабного вторгнення. Основна увага зосереджена не лише на відбудові економіки, а й на потенційній трансформації економічних основ країни. Складність повоєнних умов вимагає комплексного підходу до формування моделі економічного розвитку, що вимагатиме скоординованих зусиль від глобальних до національних, від державних до приватних акторів, спрямованих на створення нової економічної структури, яка відповідає національним інтересам.

У статті наголошено на стратегічних напрямках, необхідних для ефективного відновлення, таких як модернізація інфраструктури, залучення інвестицій, розвиток інноваційних технологій та антикорупційні заходи. Дослідження також підкреслює

неефективність промислового сектора та необхідність реструктуризації в бік високотехнологічної, зеленої економіки.

Особливу увагу зосереджено на ролі економічної дипломатії у мобілізації міжнародних ресурсів із використанням інноваційних методів і стратегій, адаптованих до унікального післявоєнного контексту України. Це включає адаптацію успішних іноземних моделей відновлення та забезпечення відповідності економічної дипломатії національним інтересам. У статті підкреслюється еволюція економічної дипломатії під впливом глобальних тенденцій і необхідність прагматичних підходів до залучення іноземних інвестицій та допомоги. Аналізуючи вплив війни на економіку та досліджуючи інноваційні дипломатичні стратегії, це дослідження сприяє формуванню ефективної національної стратегії повоєнного економічного відновлення України.

Ключові слова: економічна дипломатія, війна, повоєнне відновлення, план відновлення України, економічна політика

Abstract. Since the start of the full-scale war, Ukraine has suffered significant territorial and human losses, as well as the destruction of critical industrial and social infrastructure. Restoration of the national economy of Ukraine after the war is a priority task of the state policy, which underlines the urgent need for a strategic framework for post-war economic recovery.

The article highlights the importance of studying the new tasks and methods of Ukraine's economic diplomacy, due to the challenges of a full-scale invasion. The focus is not only on economic recovery, but also on the potential transformation of the country's economic foundations. The complexity of the post-war environment calls for a comprehensive approach to shaping a model of economic development that will require coordinated efforts of global, national, public and private actors aimed at creating a new economic structure that meets national interests.

The article emphasises the strategic directions required for effective recovery, such as infrastructure modernisation, investment attraction, development of innovative technologies and anti-corruption measures. The study also highlights the inefficiency of the industrial sector and the need for restructuring towards a high-tech, green economy.

It focuses on the role of economic diplomacy in mobilising international resources using innovative methods and strategies adapted to Ukraine's unique post-war context. This includes adapting successful foreign models of recovery and ensuring that economic diplomacy is aligned with national interests. The article stresses the evolution of economic diplomacy under the influence of global trends and the need for pragmatic approaches to attracting foreign investment and assistance. By analysing the impact of the war on the economy and exploring innovative diplomatic strategies, this study contributes to the development of an effective national strategy for Ukraine's post-war economic recovery.

Key words: economic diplomacy, war, post-war recovery, Ukraine Recovery Plan, economic policy

JEL codes: F52,51,53,55

Постановка проблеми. З початком повномасштабної війни Україна зазнала значних втрат, зокрема територіальних, людських ресурсів, руйнації критичної, виробничої та соціальної інфраструктури. Тривале протистояння обумовило переструктурування структури економіки України — відбувся перехід до режиму воєнного функціонування з численними обмеженнями, що вже тепер відчутно впливає і надалі негативно позначатиметься на розвитку країни.

Відновлення національної економіки України після глибоких економічних потрясінь, пов'язаних з війною на її території, є одним з найважливіших за-

вдань державної політики. Тому вже сьогодні існує нагальна необхідність формування стратегії повоєнного відновлення її економіки. Ця стратегія, як свідомо визначений, чітко окреслений шлях досягнення поставленої мети, вимагатиме зосередження, концентрації узгоджених дій суб'єктів різного рівня — від глобального до національного, від суспільного до приватного — на єдиному напрямку: створенні нової структури економіки, і в єдиному полі національних економічних інтересів суверенної країни. Вона має стати базовою для процесів управління розвитком країни й забезпечувати прогрес всього суспільства та захищеність його інтересів у міжнародному середовищі. Особливістю цієї стратегії стане те, що мобілізація ресурсу відновлення визначною мірою здійснюватиметься за рахунок зовнішнього економічного середовища — залучення іноземних інвестицій та іноземної допомоги.

Економічна дипломатія, як основний державний механізм залучення зовнішніх ресурсів для відбудови країни, що втратила свій потенціал, стає, таким чином, найважливішим інструментом формування економічного підґрунтя створення нової національної економічної структури та стійкого економічного зростання. Зрозуміло, що економічна дипломатія в контексті реалізації такої стратегії неодмінно вдаватиметься до пошуку нових модальностей і методів впливу на світову спільноту з метою залучення необхідних для відновлення країни ресурсів.

Таким чином, актуальність дослідження нових завдань і методів економічної дипломатії України, зумовлених необхідністю швидкої та ефективної реакції на виклики, що виникли в результаті повномасштабного вторгнення визначається потребами скорегованої стратегії розвитку, що буде задіяна у повоєнний період. Йдеться не лише про відбудову зруйнованої національної економіки і її структури, а й про можливе докорінне трансформування засад розбудови країни. Складність і унікальність умов, у яких перебуватиме Україна після завершення воєнних дій, визначає необхідність комплексного підходу до пошуку моделі повоєнного економічного розвитку. У контексті відновлення національної економіки Україна стикається з необхідністю вирішення низки важливих завдань, і не лише залучення інвестицій для відновлення зруйнованих виробництв і інфраструктури, а й створення автаркічних засад стійкого динамічного розвитку, формування стратегічних (кумулятивних) і експортоорієнтованих галузей економіки, покращення бізнес-клімату та забезпечення економічної безпеки в контексті суверенної стратегії. Це, своєю чергою, вимагатиме активізації економічних дипломатичних структур, здатних до використання широкого спектра інноваційних методів міжнародного впливу задля залучення зовнішнього ресурсу в умовах, коли ця автаркічність ставатиме реальністю.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання повоєнного відновлення України, формування інноваційної структури національної економіки, ресурсів та стимулювання розвитку дедалі частіше стає об'єктом аналізу не лише в політичних колах, а й у наукових. У пошуках оптимальної стратегії повоєнного відновлення вітчизняні дослідники аналізують історичні приклади різних держав, яким вдалося не лише успішно відновитися після війни, а й вибудувати нову модель існування, що забезпечило їм позиціонування в системі сучасного світопорядку.

Серед вітчизняних авторів, які досліджують дану тематику, цінний вклад у теорію відновлення зробили О. Бородіна, О. Булик, А. Дука, В. Смець,

М. Зверяков, Ю. Кіндзерський, І. Клімова, О. Плотніков, Г. Старченко, Н. Татаренко, С. Ткаченко, І. Хмарська, О. Яценко та інші.

Зокрема, автори І. Клімова, К. Кучерява, І. Хмарська у статті [1] аналізують виклики та перспективи відновлення економіки України після війни. У ній розглядаються стратегічні напрями, що зможуть забезпечити ефективне відновлення, такі як модернізація інфраструктури, залучення інвестицій, розвиток інноваційних технологій і боротьба з корупцією. Автори порівнюють досвід країн у повоєнній відбудові та формулюють конкретні заходи для прискорення економічного зростання України.

Ю. Кіндзерський аналізує різні аспекти та прогнозує майбутні перспективи модернізації національної економіки України. У його дослідженні наголошується на неефективності промислового сектору і стверджується, що війна висвітлила нагальну потребу в реструктуризації. Він розглядає війну як «вікно можливостей» для розвитку високотехнологічної, «розумної» та «зеленої» економіки [2]. Автор акцентує увагу на необхідності врахування помилок минулого розвитку при формулюванні стратегії післявоєнного відновлення та окреслює стратегічні пріоритети для сталого зростання на основі поточних втрат, потенціалу та майбутніх цілей [2, с. 111–113].

Н. Татаренко у роботах [3; 4] стверджує, що війна, попри її деструктивний вплив на економіку України, актуалізувала завдання реструктуризації та інноваційного оновлення економіки України, що назріло ще у довоєнний час. Посилаючись на принцип «переваги відсталості» та на прикладі авіаційної галузі аналізує кумулятивний потенціал стратегічної економічної структури, особливо у матеріальному секторі виробництва. Автор водночас застерігає від непрагматичних кроків, пов'язаних із залученням іноземних інвестицій та іноземної допомоги, вказуючи на їхній визначальний вплив на параметри економічної структури.

М. Зверяков розглядає нинішні економічні умови та їх наслідки для майбутнього України, наголошуючи на необхідності «нової індустріалізації» для збільшення виробництва товарів з доданою вартістю [5, с. 3] та боротьби з деіндустріалізацією за допомогою сучасних цифрових технологій [5, с. 4].

О. Яценко у своїх роботах акцентує увагу на тому, в умовах геополітичної нестабільності виникає абсолютно нова якість відносин стейкхолдерів міжнародних економічних відносин, відбувається економізація дипломатії та модернізація торговельної політики країн, при цьому у світі панує радикальна невизначеність і ми маємо справу з новими межами дипломатії; швидкість і масштаби змін є винятковими. В умовах розбалансування світової економічної системи необхідно прийняти нову реальність і адаптуватися до неї, надаючи пріоритет гнучкості та стійкості [32–36].

Використанню зарубіжного досвіду повоєнного відновлення, зокрема європейського, присвячено праці О. Шарова [6], В. Гуменюка [7], які аналізують та пропонують адаптувати його до унікального українського контексту. Я. Железняк [8] досліджує методи коригування донорської допомоги на прикладі Плану Маршалла після Другої світової війни.

Стаття авторства О. Бородіної і В. Ляшенка [9] також присвячена аналізу досвіду країн у відновленні економіки після війни та можливість його застосування в Україні. Автори досліджують приклади відновлення економік європейсь-

ких та азіатських країн, таких як Японія, Південна Корея, Сінгапур і Гонконг, та пропонують адаптувати ці успішні кейси до українських реалій. Автори підкреслюють важливість комплексного підходу до відновлення, який включає не лише відбудову зруйнованої інфраструктури, але й модернізацію та трансформацію економіки для створення сучасного та комфортного для життя середовища.

О. Плотніков у статті [10] оцінює перспективи та наслідки залучення міжнародних фінансових ресурсів для повоєнного відновлення і переформатування національної економіки України.

Активність науковців, що переймаються дослідженням повоєнного відновлення України й параметрів майбутньої економіки, зростає, відображаючи актуальність і різноплановість проблеми. Проте питання про роль економічної дипломатії у повоєнній відбудові у цих роботах висвітлюються не часто.

Грунтовні аналітичні розвідки, що висвітлюють зростання ролі економічної дипломатії в реалізації економічної політики країн і формуванні засад національного економічного розвитку, в тому числі й у часи загострення протистояння та турбулентностей, не нове явище у світовій економічній науці — досвід застосування збагаченого інструментарію в економічній дипломатії й формування нових методів реалізації поставлених завдань, є об'єктом уваги міжнародної спільноти науковців. Нові дослідження враховують тектонічні зрушення в умовах здійснення дипломатичної діяльності й, відповідно, пов'язують з ними трансформації у цій підсистемі міжнародних економічних відносин.

Так, фундаментальне дослідження Ч. Четтерджі «*Economic Diplomacy and Foreign Policy-making*» [11] привертає увагу новими підходами до визначення інноваційних процедур і компонентів економічної дипломатії в сучасному світі, який сповнений конфліктами. Розглядаючи природу, напрямки та осучаснення принципів економічної дипломатії, автор зосереджується на аналізі нових каналів і інструментів економічної дипломатії, відзначаючи неприйнятність їй раніше зміни усталених підходів, норм і інститутів, зокрема, вказуючи на зростання ролі неурядових організацій та публічного сектору. Він презентує новий вид дипломатії — каталітичну дипломатію, яка, на його думку, ефективніша у контексті розвитку ринків на відміну від міждержавної (офіційної) економічної дипломатії, що використовує традиційні методи, базовані на нормах міжнародного права. Аналіз даного дослідження дає підстави зробити висновок, що економічна дипломатія періоду модернізації й економічна дипломатія у контексті відбудовчих процесів різняться за характером і природою завдань, які визначаються внутрішньою та зовнішньою політикою. Водночас дане дослідження нашоухує на думку, що економічна дипломатія періоду економічного відновлення за умови пріоритетності офіційної компоненти, трансформуватиметься й надалі, набуваючи нових форм і використовуючи потенціали різних суб'єктів, причому, не лише економічної діяльності.

Його дослідження є логічним продовженням цілої низки попередніх розвідок, таких як [12 — 14], на тему інноваційних методів економічної дипломатії, започаткованих ще наприкінці 90-х років минулого століття. Дипломатія-каталізатор визнає такі методи, як «м'яка сила», оперативна адаптація до реалій, що змінюються, залучення на свою сторону опонентів через системи лобіювання, маніпуляції, «гнучкість принципів» відповідно до реалій, що змінюються. При цьому економічна дипломатія залишається підконтрольною державі й до-

тримується основного принципу — пріоритетності національних інтересів. Це означає, що економічна дипломатія перестає здійснювати державну політику класичними методами, але залишається невід'ємною частиною й фактором забезпечення національної економічної безпеки. Фактично, йдеться про допустимість використання різних методів, які сприяють реалізації доктрини національного економічного егоїзму.

Ф. Сумар у книзі «The Development Diplomat: Working Across Borders, Boardrooms, and Bureaucracies to End Poverty» [15] також відзначає високий каталізаторський рівень сучасної економічної дипломатії, вказуючи на широке використання непритаманних їй досі форм, особливо у періоди турбулентності й у контексті потреби активізації економічного розвитку, та називаючи її дипломатією розвитку. Синергія офіційної економічної дипломатії й дипломатії різного рівня суб'єктів ринку в трактуванні автора досягається через підпорядкування національним інтересам.

Закономірності, природу інноваційного оновлення й причини трансформації економічної дипломатії країн в умовах глобалізації та особливостей економічних політик країн досліджують Т. Бальзак, Ф. Шарійон, Ф. Рамел та інші автори в роботі «Global Diplomacy: An Introduction to Theory and Practice (The Sciences Po Series in International Relations and Political Economy)» [16]. Аналізуючи роль і місце економічної дипломатії в регулюванні світового розвитку, вони оцінюють її як важливий і інноваційний інструмент, проте, вказують і на нові тенденції в глобальному розвитку — суверенізацію державних політик і пошук шляхів використання моделі економічного прориву, яка не залишає місця компромісам. На їхню думку, економічна дипломатія таких країн вдається до різних способів і маніпуляцій для вирішення завдань внутрішньої економічної політики, дотримується генерального курсу — виводить національні інтереси на перший план щодо завдання формування основ включення в контекст глобального розвитку.

Логічним продовженням даних досліджень стала книга А. Сірохейя і Р. Ахмеда «Economic Diplomacy: Trade, Investment, And Global Prosperity» [17], які, проаналізувавши складну систему взаємодії між країнами в їхньому прагненні економічного зростання та міжнародної конкурентоспроможності, вказують на те, що країни використовують економічну дипломатію як складову національної економічної стратегії, а, з іншого боку, як дипломатичні стратегії використовуються ними для поєднання цих цілей із завданням забезпечення сталого глобального економічного розвитку.

Важливий аспект — результативність економічної дипломатії в контексті розбудови мобілізаційної моделі висвітлюється в книзі Л. Н. Сковгаард-Поульсена «Bounded Rationality and Economic Diplomacy: The Politics of Investment Treaties in Developing Countries» [18], який вказує на обмеженість можливостей використання принципу раціональності (економічної ефективності) в економічній дипломатії в контексті запровадження мобілізаційної економічної політики. Він доводить, що в її основу мають покладатися вимоги соціально-економічної ефективності — формування державами засад міжнародної конкурентоспроможності. На прикладі аналізу наслідків укладання міждержавних інвестиційних договорів країн, що намагались реалізувати модель економічного прориву (країн, що розвиваються), ця книга застерігає уряди країн, від переоцінки економічних вигод інвестиційних угод і ігнорування пов'язаних з ними ризиків, що дає

нове теоретичне пояснення часто ірраціональної, але передбачуваної природи економічної дипломатії: переймаючись кількістю залучених інвестицій, вона інколи упускає з виду національні інтереси.

Інновація двадцятого століття — іноземна допомога стала звичним елементом міжнародних відносин і віднесена до розряду інструментів глобального солідаризму і соціального вирівнювання. Проте, поза увагою дослідників не залишились деякі важливі негативні аспекти, що мають бути враховані економічною дипломатією. Так, спираючись на свій досвід у порівняльній політиці й у міжнародних відносинах, та досвід державної посадової особи, К. Ланкастер у книзі «Foreign Aid: Diplomacy, Development, Domestic Politics» [19] досліджує вплив на економічну ефективність національної економіки, а також цілі зовнішньої допомоги, на особливості діяльності політичних інституцій, груп інтересів, на способи організації урядами такої допомоги. Автор намагається дати відповідь на питання про мотиви надання і залучення іноземної допомоги та стверджує, що країнами, які надають допомогу, вона завжди використовувалася і буде використовуватися для досягнення цілей власної економічної політики; країни ж, які залучають таку допомогу, ризикують потрапити в пастку чужих інтересів.

Звісно, в контексті досліджуваних інноваційних аспектів сучасної економічної дипломатії, неможливо обійти увагою найактуальнішу проблему, з якою вона стикається — глобальну боротьбу з кліматичними змінами. Автор однієї з найкращих за версією Financial Times книг 2023 року — «Five Times Faster: Rethinking the Science, Economics, and Diplomacy of Climate Change» С. Шарп [20] вказує на те, що щоб уникнути небезпечної зміни клімату необхідна синергія економічних політик країн світу, тоді як у науково-економічному трактуванні зусилля у цьому напрямку загрожують національній конкурентоспроможності, завдають удару по економічній ефективності, і, відповідно, економічна дипломатія дотримуватиметься політики національного економічного егоїзму.

Ще один інноваційний аспект економічної дипломатії — композитні індекси, які використовуються національними та міжнародними організаціями, а також урядами та корпораціями для відстеження різноманітних аспектів ефективності економік країн, оцінки прогресу та участі в конструктивному політичному діалозі, охарактеризовані в колективному дослідженні «Modern Indices for International Economic Diplomacy» (за загальної редакції В. Чарльза й А. Емрознеджада) [21], оцінюються авторами як інструменти дипломатичної комунікації, що впливають на прийняття рішень і формування політики. Сучасна економічна дипломатія спирається на спектр відповідних індексів розвитку та добробуту, які використовуються для порівняльного аналізу (індекс рівня життя ОЕСР, індекс Джині, індекс гендерної рівності, міжнародний індекс ризиків енергетичної безпеки, індекс ризику країни, індекс сприйняття корупції, індекс глобального тероризму), використовуючи їх у своїх цілях. Способи їхнього використання і маніпулювання ними детально висвітлюються в книзі.

Слід зазначити, що ці та інші теоретичні напрацювання, активно використовуються Міністерством закордонних справ України, яке останнім часом приділяє особливу увагу розвитку важливого інструменту економічної дипломатії — публічній дипломатії. За його сприяння вийшла книга [22, с. 123–143], у якій

проаналізовані інноваційні й нетрадиційні, каталітичні методи економічної дипломатії.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ці та інші аспекти сучасної економічної дипломатії, які потребують пристального аналізу в контексті потреб як глобального, так і національного поступального розвитку, актуальні й для України. Більше того, війна, яка точиться на її території та завдає колосальних збитків її економіці, людському, науковому потенціалу, суттєво змінює статус і модальність національної економічної дипломатії. Очевидно, що досліджені згаданими авторами економічні тенденції позначаються на розвитку дипломатичних відносин України з іншими країнами світу. Перш за все тому, що іноземні партнери прагнутимуть, щоб повоєнна відбудова України здійснювалася ними та на їхніх умовах; по-друге, тому, що їй не буде вистачати економічної потужності, щоб чинити спротив державам-донорам; по-третє, що витікає з попереднього, можливості реалізації автаркічної мобілізаційної моделі будуть дуже обмежені. Усвідомлення вразливості даної ситуації спонукає до пошуку нових форм і оновлення методів економічної дипломатії. І тут в нагоді стануть реферовані авторами зарубіжні дослідження, у яких провідною є теза про те, що класична економічна дипломатія змінює свою модальність, перетворюючись на каталітичну.

На цій основі можливою стає розробці та впровадженні нових підходів до інституційної структури економічної дипломатії, які врахують українську специфіку процесів повоєнного економічного відновлення і водночас сучасні виклики та можливості світової економіки.

Методика дослідження визначається потребою формування концептуальних і прикладних засад трансформування економічної дипломатії країн, що застосовують мобілізаційну модель повоєнного розвитку, тому базується на загальнонаукових, теоретичних методах пізнання, таких як аналіз і синтез, сходження від абстрактного до конкретного, системний, структурно-логічний, тощо) і включає низку емпіричних методів (спостереження, порівняння, узагальнення, контент-аналіз, SWOT-аналіз, факторний аналіз, експертних оцінок).

Метою статті є визначення сучасних ключових завдань і методів економічної дипломатії України та розробка рекомендацій щодо ефективного використання дипломатичних і позадипломатичних інструментів для розвитку національної економіки у контексті повоєнної розбудови країни. Для досягнення поставленої мети було окреслено такі завдання:

- проаналізувати вплив російсько-української війни на параметри економіки України;
- визначити основні виклики українській економічній дипломатії під час війни та можливості інноваційного її оновлення в контексті завдань післявоєнного відновлення і реструктуризації;
- розробити рекомендації щодо напрямків і методів реалізації завдань економічної дипломатії у рамках національної стратегії повоєнного економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Війна деструктивно вплинула на економічний потенціал України, знищивши суттєву частку її природних і набутих ресурсів і переваг — інфраструктуру, виробничі потужності, людський

капітал, підірвала основи сільського господарства, фінанси та повністю підірвала базу міжнародної конкурентоспроможності. Водночас вона формує для України нові можливості — переорієнтації на нові ринки збуту та сировини, формування нової якості економічних кластерів, позбувшись залежності від країни-агресора. Головним наслідком війни є значна невідновлювана втрата — соціально-економічної стабільності та економічної безпеки.

За оцінкою Кабінету Міністрів України та Світового банку, сукупні економічні втрати, спричинені війною, станом на січень 2024 року склали \$499,3 млрд [23], включаючи прямі та непрямі збитки в різних галузях. Найбільше потребують відновлення житло (17%), транспорт (15%), промисловість і торгівля (14%), сільське господарство (12%), енергетика (10%), соціальний захист і виробництво продуктів поточного споживання (засоби існування) (9%) та відновлення директивного управління вибухонебезпечними речовинами (7%) [24]. Київська школа економіки (KSE Institute) наводить дані, які свідчать, що лише сума прямих економічних втрат економіки України оцінюється в \$157 млрд (за вартістю заміщення) [25, с. 4]. Безпрецедентним є руйнування інфраструктури — була втрачена значна частина житлового фонду, комерційних і промислових споруд, що призвело до втрати майна та різкого падіння виробничої потужності. Мости (344 шт.), дороги (25,4 тис. км), залізничні колії (до 507 км), залізничні вокзали та станції (126 шт.), аеропорти (19 шт.) були сильно пошкоджені або зруйновані, що ускладнило логістику та переміщення товарів і людей. За попередніми підрахунками загальні збитки, які понесла транспортна інфраструктура, складають \$36,8 млрд [25, с. 14]. У результаті бойових дій та ракетних ударів по енергосистемі в цілому пошкоджено, зруйновано або захоплено 70% енергосистеми. Через окупацію Запорізької атомної електростанції близько 44% атомної генерації вибуло з енергосистеми. На сьогодні сума збитків від обстрілів енергосистеми України становить \$9 млрд [25, с. 21]. Руйнації електростанцій, трансформаторних підстанцій та ліній електропередач призвели до періодичних відключень електроенергії, що вплинуло на виробництво та повсякденне життя.

Найбільше постраждали області, в яких велися та продовжуються активні бойові дії: Донецька, Запорізька, Київська, Луганська, Миколаївська, Харківська та Чернігівська. На 80–90% зруйновані міста Бахмут, Волноваха, Вугледар, Маріуполь, Мар'їнка, Соледар, Рубіжне, Щастя та інші. У деяких містах окупанти вдалися до філософії випаленої землі. Постійних обстрілів зазнають прикордонні міста та селища Сумської, Харківської та Чернігівської областей, а також південні регіони України. Велика кількість загиблих і поранених серед населення призвела до скорочення робочої сили та зниження продуктивності праці у провідних, життєво важливих галузях. Близько 10 мільйонів людей були змушені покинути свої домівки, з яких 5,9 мільйона знайшли притулок в інших країнах, що призвело до втрати кваліфікованих працівників і демографічної кризи.

ВВП України у 2023 році склав лише 73% від рівня 2021 року в реальному вираженні, що свідчить про значний спад економічної активності [26]. Загальні потреби для повосенного відновлення економіки України у розрізі галузей виглядають таким чином (рис. 1):

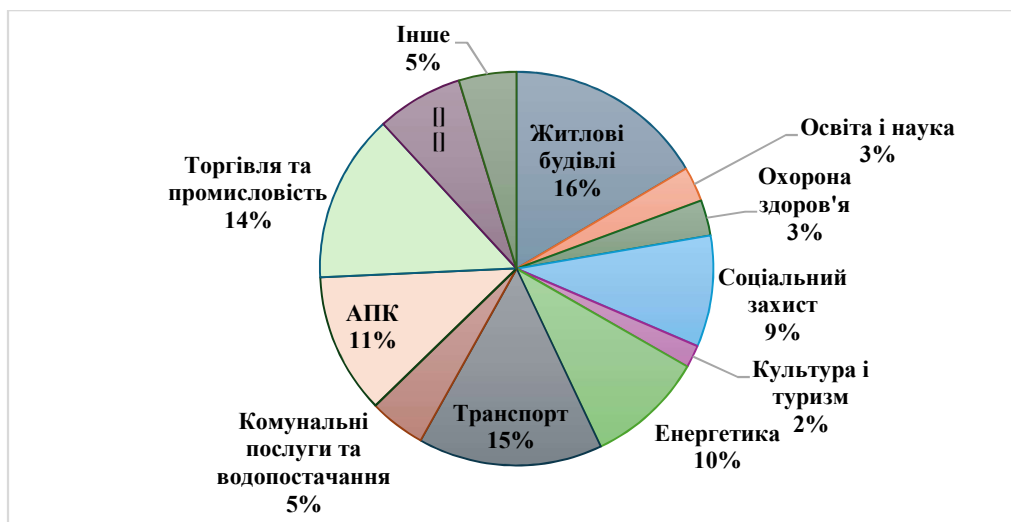

Рис. 1. Загальна оцінка потреб вкоштах для відновлення економіки України, \$ млрд [23]

Ці руйнівні наслідки — виклики для економічного повоєнного відновлення України, вимагають системного, стратегованого підходу до формування нових основ розвитку і потребують широкої, беспрецедентної міжнародної підтримки. Очевидно, що процес відновлення буде важким, особливо зважаючи на відтік та ймовірний дефіцит кваліфікованої та некваліфікованої робочої сили. До того ж імідж повоєнної країни з усіма деструктивними наслідками вплине на її інвестиційну привабливість, створюючи виклики, які вимагатимуть креативних рішень. Подолання цих найвагоміших проблем вимагатиме неймовірних дипломатичних зусиль в економічній сфері, які спиратимуться на політичну підтримку.

Незважаючи на всі перешкоди воєнного періоду, Україна вже зараз формує потенціал відновлення, спираючись на стратегію, орієнтовану на перехід до 2032 року від транзитної економіки до економіки, що розвивається [27]. Ця стратегія, розроблена українським урядом та експертами й базується на п'яти основних принципах.

1. Негайний початок і поступовий розвиток, в рамках якого Україна планує довгостроковий і поступальний розвиток, здійснюючи поточне відновлення економіки — зокрема, критичної інфраструктури, та підтримує розвиток основних секторів економіки, забезпечує базові потреби населення і продовжує комплексні реформи.

2. Нарощування справедливого добробуту, що в кінцевому рахунку сприятиме підвищенню життєвого рівня та забезпеченню соціальної справедливості. На даний час — це створення нових робочих місць, покращення умов праці, забезпечення доступності освіти, охорона здоров'я, а також заходи з подолання бідності та нерівності.

3. Інтеграція в ЄС — процеси адаптації українського законодавства до норм ЄС, розширення торговельних відносин, участь у європейських програмах розвитку, модернізація економічних стандартів відповідно до європейських вимог.

4. Відбудова кращого, ніж було, у національному та регіональному масштабах. Це включає не тільки відновлення зруйнованої інфраструктури, але і її модернізацію з використанням сучасних технологій, що дозволить підвищити ефективність та стійкість економіки в майбутньому.

5. Стимулювання приватних інвестицій, що передбачає залучення іноземних інвесторів через платформу Advantage Ukraine, де зібрано понад 500 інвестпроектів у 10 галузях економіки, та орієнтовану на приватного інвестора платформи Nazovni. Цей підхід спрямований на створення сприятливого інвестиційного клімату, розвиток підприємництва та стимулювання інновацій [27].

Ці кроки покликані підтримати національну економіку України і зберегти базу для її відновлення та забезпечення стійкого розвитку в майбутньому. Планується, що Стратегія реалізовуватиметься у два етапи: 2023–2025 роки та 2026–2032 роки, і включатиме 850 масштабних проєктів (580 та 270 відповідно), які потребують приблизно \$750 млрд фінансування (таблиця 1). Ставиться амбітна мета — досягти щорічного зростання ВВП на понад 7%, а також увійти до топ-25 країн за індексами економічної складності та людського капіталу [27].

Таблиця 1

СПИСОК НАЦІОНАЛЬНИХ ПРОГРАМ СТРАТЕГІЇ

№ з/п	Національні програми	Витрати на реалізацію програми, \$ млрд
	Відновлення та модернізація житла та інфраструктури регіонів	150 — 250
	Розширення та інтеграція логістики з ЄС	120 — 160
	Енергетична незалежність та Зелений Курс	130
	Забезпечення макрофінансової стабільності	60 — 80
	Забезпечення конкурентного доступу до капіталу	75
	Зміцнення оборони й безпеки	50
	Розвиток секторів економіки з доданою вартістю	50
	Відновлення та модернізація соціальної інфраструктури	35
	Відбудова чистого та захищеного середовища	20
	Розвиток систем культури та спорту	20
	Забезпечення ефективної соціальної політики	7
	Модернізація системи охорони здоров'я	5
	Поліпшення бізнес-середовища	5
	Розвиток системи освіти	5
	Прагнення до інтеграції в ЄС	<1
	Зміцнення інституційної спроможності	<0,1
	Цифрова держава	<0,1

Джерело: сформовано на основі [27]

Окрім відновлення та модернізації житла й інфраструктури регіонів, що беззаперечно є найважливішим у питанні повоєнної відбудови, найбільше фінансування передбачено на програми, які направлені на розширення та інтеграцію логістики з ЄС, енергетичну незалежність і Зелений Курс, а також забезпечення макрофінансової стабільності. У цьому контексті економічна дипломатія має вирішувати ключові завдання для забезпечення економічної стабільності та зростання.

Відбудова зруйнованої інфраструктури є критично важливим для економічного відновлення України — залучення іноземних інвестицій для реконструкції житла, транспортної та енергетичної інфраструктури одночасно забезпечать модернізацію критичних об'єктів; реалізація проєктів з модернізації існуючих об'єктів дозволить підвищити їхню стійкість до можливих майбутніх загроз і забезпечити ефективне функціонування на довгострокову перспективу; це в свою чергу сприятиме створенню нових робочих місць і підвищить економічну ефективність.

Проте, довгострокова перспектива у цьому контексті насправді виглядає як консервація довоєнної моделі економічного розвитку. Пряме відновлення економіки України, її інфраструктури, її можливостей десятилітньої давності фактично зафіксує країну на транзитному рівні. Україна потребує нової, мобілізаційної моделі економічного розвитку і відповідної стратегії, а також усвідомлення, що економічна дипломатія у цьому контексті має стати основною рушійною силою, оскільки йдеться про необхідність залучення зовнішнього економічного ресурсу.

До війни завдання економічної дипломатії України визначалися Стратегією національного економічного розвитку — 2030, яка спиралась на кілька основних принципів: урахування вимог глобального процесу ринкової універсализації світового господарства; усвідомлення того, що природа загроз і викликів глобалізації криється у протиріччі між політичною організацією світу і міжнародних відносин, заснованих на ідеї суверенної держави, та глобальним економічним порядком, в основу якого закладено глобальний ринковий механізм; прагненні інтеграції до ЄС, як способу захистити національну економіку від зовнішніх шоків і шляху до упорядкування й організації взаємовідносин із зовнішнім світом. Ці основні принципи були покладені в основу реструктуризації національної економіки, що мало дати Україні шанс стати повноцінним міжнародним партнером, рівним серед учасників системи міжнародного поділу праці. Така реструктуризація передбачала осучаснення національної економіки — відмову від низки (нехай і інноваційних) індустріальних галузей, таких як ВПК, авіакосмічне будівництво, суднобудівництво, виготовлення турбін і моторів тощо, та перетворення її на економіку послуг зі збереженням конкурентоспроможних аграрного й енергетичного секторів. Фактично, йшлося про формування структури економіки, яка б не дозволяла Україні серйозно конкурувати з іншими, але виступала у ролі доповнюючої, супутньої, обслуговуючої для провідних економік світу. Як правило, країна з такою економікою є своєрідним компенсатором нерівномірності глобального і локального економічного розвитку і водночас компенсатором ринків збуту.

Виписуючи завдання економічній дипломатії, слід замислитись над генеральною стратегією економічного відновлення, тобто концептуальними засадами стратегування економічного розвитку.

Війна внесла свої корективи, перш за все акцентувала увагу на важливих прорахунках попередньої стратегії. По-перше, економіка України, як і будь-яка інша, яка не спирається на матеріальний сектор — основу її стійкості, ризикує швидко перетворитись на віртуальну, вразливу до зовнішніх шоків. По-друге, збіднена структура національної економіки, низький рівень автаркії мультиплікативно веде її до монокультурності, що приводить до стану економічної залежності від інших економік. Національна економіка, яка є монокультурною, віртуальною, вразливою до зовнішніх шоків, залежною від іноземних товарів, інвестицій, енергетичних і фінансових ресурсів невідворотно потрапляє в пастку втрати суверенітету й переходить у стадію, коли може розраховувати лише на зовнішню допомогу, солідарну підтримку інших країн. Війна лише підкреслила хибність і вразливість позиції України в її орієнтації на глобальну економічну солідарність. Зокрема, як приклад, в умовах потужної санкційної, воєнної та соціальної підтримки, яку надає Україні низка країн світу, можна спостерігати поміркованість, яку вони проявляють, коли йдеться про їхні національні економічні інтереси. Коли питання торкається економічної вигоди чи ефективності, бізнесові структури не завжди дотримуються задекларованої політики санкцій, або зовсім не поділяють її, або ж вдаються до послуг посередників — «третіх» країн, які не приєдналися до санкцій; крім того, надання військової допомоги Україні інколи добре вписується у національні програми розвитку ВПК і стає поштовхом для поживлення національних виробництв.

У світлі цих процесів до війни достатньою вимогою до розширення можливостей і способів впливу економічної дипломатії була вимога залучення бізнесу до переговорних процесів задля посилення їхньої прозорості й посилення публічності. У цілому всі міжнародні питання в економічній сфері вирішувались шляхом нехай і несправедливих, але угод у рамках двосторонньої та білатеральної дипломатії. Прикладом такої угоди у відносинах України з ЄС є Угода про Асоціацію, яка стала основою розбудови економічної співпраці. Окремо слід зазначити, щодо реалізації її завдань вже до війни була залучена публічна дипломатія, яка розглядалась як додатковий інструмент, часто маніпулятивний, який виконував побічну функцію — просування іміджу країни.

З початком війни цей інструмент продемонстрував яку важливу роль може відігравати публічне ставлення до країни з боку міжнародних партнерів. Публічна дипломатія фактично стала опорою економічній дипломатії. Потужна санкційна, економічна, воєнна та соціальна підтримка, яку надає Україні низка країн світу — результат публічного схвалення її політики. Навіть коли питання торкається економічної вигоди чи економічної ефективності, держави-партнери й бізнесові структури поступаються ними, надаючи всебічну допомогу Україні. При цьому окремо слід зазначити, що політика солідарності з Україною, яка широко реалізується під час війни на публічному рівні, особливо в соціальній сфері й стосується організації життя українських біженців, заслуговує на особливу вдячність народам цих країн від українського народу, і є прямим підтвердженням результативності каталітичної дипломатії.

Звичайно, робота над питанням залучення міжнародної фінансової допомоги та інвестицій є одним з головних завдань економічної дипломатії України. Україна повинна активно співпрацювати з Міжнародним валютним фондом (МВФ), Світовим банком і Європейським банком реконструкції та розвитку

(ЄБРР). Ці інституції можуть надати необхідні кредити та гранти для покриття бюджетних дефіцитів, стабілізації фінансової ситуації та реалізації проєктів відновлення. За період повномасштабної війни з 24 січня 2022 року по 30 квітня 2024 року міжнародні партнери надали Україні допомоги на суму €296,91 млрд, де військова допомога становила 47% (€139,8 млрд) від загальної суми [28]. Формування стабільних відносин з донорами дозволить забезпечити постійний потік фінансових ресурсів для реалізації стратегічних проєктів. Це включає багатосторонні угоди та двосторонні договори, що сприяють економічному відновленню. Проте, імідж країни, приналежність до сильних міжнародних альянсів (ще один з виявів каталітичної дипломатії) є ключовими для успішного економічного відновлення України. Активне зміцнення відносин з Європейським Союзом, НАТО, США та іншими країнами, що надають політичну, економічну та військову підтримку сприятиме забезпеченню стабільності та безпеки в регіоні й, скоріш за все, визначатиме успіх повоєнного відновлення. Підтримка інтеграції України до європейських та інших міжнародних структур суттєво допоможе зміцнити економічну та політичну стабільність країни.

Тісно пов'язане з попереднім завданням питання міжнародної підтримки санкцій проти рф. Економічна дипломатія відіграє у цьому процесі ключову роль. Активна робота на міжнародній арені для підтримки санкційної політики допомагає посилити тиск на росію та змусити її змінити свою агресивну політику. А співпраця з міжнародними організаціями для притягнення рф до відповідальності за воєнні злочини та забезпечення відшкодування збитків є ключовим аспектом для встановлення справедливого миру в подальшому повоєнному відновленні. Станом на червень 2024 року ЄС, США та інші партнери ввели 14 пакетів безпрецедентних і широкомасштабних санкцій, які спрямовані на різні сектори економіки рф, а також проти російських чиновників і олігархів. Завдячуючи міжнародним партнерам, на росію було накладено 16754 санкцій [29].

Іншим важливим завдання економічної дипломатії в контексті повоєнного відновлення є диверсифікація торгового співробітництва. Втрати від блокування російського ринку змушують Україну шукати нові можливості для зовнішньоекономічної діяльності. Підписання нових угод про вільну торгівлю з країнами Європейського Союзу, США, Канади, Азії та Африки сприятиме розширенню ринків збуту української продукції та зменшенню залежності від російського ринку. Своєю чергою підтримка національних виробників через державні програми та стимули дозволить їм конкурувати на міжнародних ринках, що сприятиме зростанню експорту.

У цьому контексті важливим інструментом економічної дипломатії України, який вже активно застосовується на практиці, є міжнародна платформа "Nazovni". Це цифровий (каталітичний) інструмент, створений за підтримки Міністерства закордонних справ України, основною метою якого є допомога українському бізнесу вийти на зовнішні ринки й таким чином інтегруватися в глобальну економіку. За інформацією від керівництва платформи "Nazovni" станом на квітень 2024 року завдяки даному інструменту було опрацьовано понад 770 заявок вітчизняних підприємців на дослідження ринку, які надають цінну інформацію та стратегічні рекомендації для бізнесу. Структурний підрозділ Nazovni B2B Match сформував понад 170 запитів на імпорт із 30+ країн у різних секторах, демонструючи міжнародне охоплення та привабливість платфо-

рми. Отже, роль цього інструменту посилюватиметься й надалі, забезпечуючи повоєнне відновлення України.

Наступним, але не менш суттєвим, завданням економічної дипломатії є сприяння економічним реформам та зміцненню національної економіки. Цей процес є фундаментом для відновлення та забезпечення стійкості економіки України й передбачає 1) реалізацію програм з боротьби з корупцією та підвищення прозорості державного управління; 2) створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу, підтримку інновацій та технологічних стартапів; 3) розробку стратегій для довгострокового економічного зростання, з акцентом на розвиток критичних галузей, таких як енергетика, транспорт і сільське господарство. Проте все це ситуативна економічна дипломатія, яка підпорядковується вимогам зовнішнього економічного середовища.

Найважливішою вимогою до української економічної дипломатії в період повоєнного відновлення стане чітке підпорядкування вимогам стратегії національного економічного розвитку, яка в повоєнних умовах неодмінно набуде чітко окреслених рис — передбачатиме реалізацію моделей: «економічного націоналізму» та інтеграції до європейської спільноти.

Війна загострила і ще виразніше проявила економічні проблеми розвитку України. Завдання її повоєнного відновлення це вже не лише питання відбудови зруйнованих об'єктів: проблема полягає у формуванні нової моделі розвитку. Сьогодні йдеться про необхідність розробки нової національної стратегії економічного розвитку, заснованої на принципах економічного націоналізму (економічного егоїзму) [30], добре описаному ще у XIX столітті класиками теорії економічного розвитку держави, зокрема А. Гамільтоном [30] і Ф. Лістом [31]. Вони задекларували очевидні речі й це, відповідно, ставить нові завдання перед економічною дипломатією:

- у конкурентному, конфронтаційному середовищі в національних економіках немає економік-друзів. Навпаки, між національними економіками точиться постійна війна за ринки збуту й сировини, тому суверенна держава, аби не потрапляти в залежність від інших економік, зобов'язана бути до певної міри автаркічною. У цьому випадку методи економічної дипломатії будуть маніпулятивними й підпорядковуватимуться принципу економічного егоїзму;

- автаркічність досягається свідомими зусиллями, спрямованими на розбудову стійкої економічної структури й динамічно зростаючої економіки. Це завдання держави, яка зобов'язана у сучасному світі жорсткого конкурентного протистояння організовувати й регулювати процеси створення стратегічно важливих галузей, які забезпечуватимуть конкурентоспроможність на зовнішніх ринках і саморозвиток, самовиникнення обслуговуючих і супутніх галузей — бази автаркії. У цьому випадку економічна дипломатія працюватиме над проблемою захисту економічної безпеки й національної економіки від конкурентної експансії та залучатиме ресурсний потенціал інших країн, виходячи не лише з принципу їхньої економічної вигоди, а більше спираючись на маніпулятивні (публічні) інструменти;

- автаркічність і конкурентоспроможність не вітаються навіть країнами-друзями, тому процес її становлення має бути захищеним і це стане однією з найважливіших завдань економічної дипломатії, спонукаючи її до використання каталітичних методів. Там, де це можливо — прямим протекціонізмом; там, де

неможливо — прихованими інструментами захисту, як то: індикативним плануванням, формуванням державної власності, фінансовими вбудованими регуляторами, валютним контролем, нормативними, технологічними й інституційними засобами, правильно вибудованою соціальною сферою та ідеологічним вихованням.

Увесь інструментарій економічної дипломатії, що базуватиметься на стратегії економічного прориву, а не лише рихтування застарілої економічної структури, добре описаний в економічній теорії (див.: реферовані джерела). Очевидно, що вона опікуватиметься не лише проблемою економічної, але й соціальної ефективності, заснованій на національному економічному егоїзмі.

На шляху до ЄС українська економічна дипломатія має зважати на низку важливих моментів: у ЄС протягом тривалого часу ретельно вибудовувалась єдина економічна система, всередині якої розвиток національних економік вже давно вийшов за межі анархії й саморегулювання. Найбільша цінність ЄС якраз і полягає в тім, що в рамках цього об'єднання вдалося досягти балансу інтересів економічних суб'єктів і національних держав, і всяке непередбачуване втручання ззовні є загрозою для стійкості всієї цієї конструкції.

Інтеграція країн ЄС побудована на спільній, узгодженій, спланованій, скорегованій економічній діяльності, як захисному механізмі, і гарантує економічну безпеку країнам, що увійшли до ЄС. Щодо України, то вона, прагнучи отримати такого роду захист, поки що так і не змогла стати його членом. Частково і тому, що її вступ до об'єднання міг розбалансувати усталений економічний порядок. Залишившись наодинці зі своїми проблемами в оточенні конкурентоспроможніших країн і ставши на шлях ринковізації, Україна в економічному розвитку почала поступово примітивізувати національну економічну структуру й швидко опинилась у пастці монокультурності (експорт зернових — це єдина конкурентоспроможна позиція колись індустріально й технологічно розвиненої економіки). Вступ до ЄС дає їй шанс на використання мобілізаційної моделі за правилами ЄС.

Дискусія. Слід зазначити, що в контексті даного дослідження залишається місце для дискусії з приводу двох аспектів заявлених проблем: щодо оцінки параметрів моделі повоєнного відновлення української економіки і щодо потенціальних методів і інструментарію економічної дипломатії.

Зазначимо, що в реферованих у вступній частині статті наукових розвідках, у яких автори намагаються визначитись із стратегічними напрямками повоєнного відновлення національної економіки, їхня увага зосереджена на пошуку джерел повоєнної модернізації (переважно, інвестиційно-фінансових). Проте, поза увагою в більшості цих робіт залишається проблема необхідності задіяння глибоких рушійних сил національного економічного розвитку.

Дане дослідження започатковує дискусію довкола вибору соціально-економічної моделі повоєнного розвитку економіки України, запрошуючи до наукового дискурсу з порівняння переваг двох її архетипів — солідаристського, націленого на соціально-економічний ефект, і індивідуалістського, ліберального, очищеного від соціальних зобов'язань, націленого на суто економічний ефект.

Якщо цілцю повоєнного відновлення ставиться лише досягнення економічного ефекту від функціонування національної економіки — нарощування при-

бутковості суспільного виробництва, то ліберальна модель розвитку здатна забезпечити її реалізацію навіть за умови деградації і спотворення природної економічної структури. Коли ж йдеться про досягнення соціально-економічного ефекту — стабілізації розвитку, підвищення економічного добробуту і формування основ міжнародної конкурентоздатності, то це потребуватиме задіяння мобілізаційної, проривної, егоїстичної, солідаристської моделі економічного розвитку (економічного націоналізму), яка вимагатиме консолідації суспільства і певного рівню конфронтації із зовнішнім світом. (Пам'ятаємо, що війна і, як один з її наслідків — посилення процесів приватизації, завдали нищівного удару по суспільству і його солідарних основах).

Залежно від вибору моделі виникне ще один привід для дискусії — щодо визначення стратегічних галузей, які стануть локомотивами розвитку національної економіки. За ліберальної моделі достатньо посилення економічної ефективності супутніх щодо зовнішніх економік галузей; за солідаристської — йдеться про формування автаркічної економіки.

Відповідно цілі, завдання і методи економічної дипломатії залежатимуть від обраної моделі. Економічна дипломатія в контексті ліберальної моделі потребуватиме активної участі представників неофіційної дипломатії, яка в свою чергу наступатиме на позиції офіційної дипломатії. Солідаристська модель базується на посиленні провідної ролі держави, яка підпорядковує міжнародну діяльність приватних економічних агентів цілям суспільного розвитку, а, отже, вимагає посилення ролі офіційної дипломатії, яка може виконувати каталітичну роль.

Автори даного дослідження поділяють цінності солідаристської моделі і розглядають варіант каталітичної дипломатії як провідний у повоєнному відновленні економіки України.

Висновки. Війна завдала серйозних збитків економічному потенціалу України, знищивши ресурси, інфраструктуру, виробничі потужності, людський капітал і фінанси, що суттєво підірвало основи міжнародної конкурентоспроможності країни. Водночас відкриваються можливості (так звані «переваги відсталості») для застосування моделі економічного прориву, докорінної реструктуризації економіки, формування основ автаркічності, переорієнтації на нові ринки та зменшення залежності від агресора.

Економічні втрати, що включають руйнування критичної інфраструктури, вплив людського капіталу, руйнування промислових і сільськогосподарських потужностей, і нові фінансові виклики вимагають формулювання принципово нової стратегії національного економічного розвитку — стратегії економічного націоналізму, важливою складовою якої є автаркія. Водночас, відновлення економіки вимагає безпрецедентної міжнародної підтримки, яка мало сумісна з цією, мобілізаційною за характером, моделлю економічного розвитку. Це ставить перед економічною дипломатією якісно інші завдання, які потребуватимуть значних дипломатичних зусиль і полягатимуть у пошуку компромісних і синергічних точок міжнародної економічної співпраці.

Ефективна економічна дипломатія стає ключем до відновлення та розвитку національної економіки. Завдання економічної дипломатії України в контексті відновлення національної економіки є багатовекторними та складними й включають залучення міжнародної фінансової допомоги, співпрацю з міжнародними фінансовими інституціями, диверсифікацію торгового співробітництва, віднов-

лення інфраструктури, зміцнення стратегічних альянсів, підтримку реформ, зміцнення економічної стабільності та забезпечення міжнародної підтримки санкційної політики. Ефективна реалізація цих завдань сприятиме відновленню та сталому економічному зростанню України в післявоєнний період. Проте її ефективність визначається низкою принципово інших факторів, які коріняться в антагоністичній природі космополітичного і націоналістичного характеру міжнародних економічних відносин. Економічна дипломатія періоду повоєнного відновлення концентруватиметься довкола вирішення проблеми антагонізму.

Методи економічної дипломатії і її модальність мають бути повністю оновлені й відповідати критеріям каталітичної дипломатії, які вимагають адаптації до умов зовнішнього середовища, використання цілого спектра прийомів і маніпуляцій інструментами міжнародного впливу та залученням широкого кола економічних і публічних суб'єктів міжнародних відносин.

Література

1. Хмарська І., Кучерява К., Клімова І. (2022). Особливості післявоєнного відновлення економіки України. *Економіка та суспільство*. Вип. 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-31>.
2. Кіндзерський Ю. (2022). Повоєнне відновлення промисловості України: виклики та особливості політики. *Економічний аналіз*. Том 32. No 2. С. 101–117. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2022.02.101>.
3. Татаренко Н. О. (2022). Авіаційна галузь в національній стратегії економічного прориву. *Всесвітній авіаційний конгрес*. URL: <https://conference.nau.edu.ua/index.php/Congress/Congress2022/paper/viewFile/8834/7216>.
4. Tatarenko N. (2023). War in Ukraine as a factor of geoeconomic restructuring. *Fundamental geo-economic shifts systems of the world: Materials of the conference, December 20*. Kyiv, Institute of economics and prognostication of the National academy of sciences of Ukraine state institution, P. 60–64. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/Fundamental-shifts-in-geo-economic-systems-of-the-world.pdf>.
5. Зверяков М. І. (2022). Формування моделі економічного розвитку в нових історичних реаліях. *Економіка України*. No 8. С. 3–19. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.08.003>.
6. Шаров О. М. (2015). Уроки та перспективи «плану Маршалла» для України. *Економіка України*. No 4. С. 12–18. URL: http://economyukr.org.ua/?page_id=723&lang=uk&aid=553.
7. Гуменюк В. В. (2022). Зарубіжний досвід повоєнної трансформації державного управління і уроки для України. *Економіка України*. No 8. С. 34–54. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.08.034>.
8. Железняк Я. (2022). Відновлення України після війни: 5 прикладів успішних «налаштувань» донорської допомоги. URL: https://lb.ua/economics/2022/06/24/521109_vidnovlennya_ukraini_pislya_viyni_5.html.
9. Бородіна О. А., Ляшенко В. І. (2022). Повоєнне відновлення економіки: світовий досвід та спроба його адаптації для України. *Вісник економічної науки України*. No 1. С. 121–134. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).121-134](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).121-134).
10. Плотніков О. (2022). Повоєнне відновлення України в контексті фрагментації світової економіки. *Економіка України*. Вип. 65. 12(733). С. 3–12. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.12.003>.

11. Chatterjee C. (2020). *Economic Diplomacy and Foreign Policy-making*. Palgrave Macmillan. 274 p.
12. Barston R. P. (1997). *Modern Diplomacy*. Longman, 1997. 324 p. (*Modern Diplomacy*, 5th edition, Routledge, 2019, 536 p.)
13. Hocking B. (1999). *Catalytic Diplomacy: Beyond 'Newness' and 'Decline'*. *Innovation in Diplomatic Practice. Studies in Diplomacy* / eds. Melissen J. London, 1999. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-349-27270-9_2.
14. Nye Joseph S., Jr. *Soft Power (2005): The Means to Success in World Politics*. PublicAffairs. 191 p.
15. Sumar F. Z. (2021). *The Development Diplomat: Working Across Borders, Boardrooms, and Bureaucracies to End Poverty*. New Degree Press, 2021. 384 p.
16. *Global Diplomacy: An Introduction to Theory and Practice (The Sciences Po Series in International Relations and Political Economy)* / eds. Balzacq T., Charillon F., Ramel F. Palgrave Macmillan, 2020. 374 p.
17. Sirohey A., Ahmed R. (2023). *Economic Diplomacy: Trade, Investment, And Global Prosperity*. Great Britain Press and Publications. 193 p.
18. Skovgaard Poulsen L. N. (2015). *Bounded Rationality and Economic Diplomacy: The Politics of Investment Treaties in Developing Countries*. Cambridge University Press. 263 p.
19. Lancaster C. (2006). *Foreign Aid: Diplomacy, Development, Domestic Politics*. University of Chicago Press. 284 p.
20. Sharpe S. (2023). *Five Times Faster: Rethinking the Science, Economics, and Diplomacy of Climate Change*. Cambridge University Press. 344 p.
21. *Modern Indices for International Economic Diplomacy* / eds. Charles V., Emrouznejad A. Palgrave Macmillan, 2022. 398 p.
22. *Публічна дипломатія: навч. посібник / за заг. ред. І. Матяш*. Київ: Горобець, 2021. 224 с.
23. *Ukraine Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3)*. *World Bank Group*. 2024. 191 p.
24. \$499 млрд становлять сукупні втрати України (економічні, соціальні та інші) від війни. *Укрінформ*. 22.02.2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3830500-499-mlrd-stanovlat-sukupni-vtrati-ukraini-ekonomichni-socialni-ta-insi-vid-vijni.html>.
25. *Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року*. *Київська Школа Економіки*. 2024. 38 с.
26. Блінов О. (2024). Відновлення зупинилося, інфляцію ще не перемогли. Про що свідчить зростання ВВП України у 2023 році на 5,3%? П'ять графіків. *Forbes*. URL: <https://forbes.ua/money/zupinka-vidnovlennya-ta-dosi-neperemozhena-inflyatsiya-pro-shcho-nam-kazhe-vvp-za-2023-rik-04042024-20326>.
27. *План відновлення України*. URL: <https://recovery.gov.ua/>.
28. *Ukraine Support Tracker Data*. *Kiel Institute for the World Economy*. URL: <https://www.ifw-kiel.de/publications/ukraine-support-tracker-data-20758/>.
29. *Russia Sanctions Database*. *Atlantic Council*. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/econographics/russia-sanctions-database/>.
30. Hamilton A., Madison J., Jay J. *The Federalist Papers: A Collection of Essays Written in Favour of the New Constitution*. Coventry House Publishing, 2015. 440 p.
31. Ліст Ф. (2021). *Національна система політичної економії. Наш формат*. 368 с.
32. Yatsenko O., Tsygankova T., Tananaiko T., Zavadzka Y., Irynychyna I., Horbachova I. (2022). *Economization of diplomacy and modernization of global trade policy within geopolitically unstable environment (chapter 10.3)*. *Modern foundations of economics,*

management and tourism: collective monograph / Lazaryshyn A., Lazaryshyna I., etc. International Science Group. — Boston: Primedia eLaunch, 650 p. (С.463 -488. DOI: 10.46299/ISG.2022.MONO.ECON.4.9.3

33. Yatsenko, O., Iatsenko, O., & Khmara, P. (2024). Commercial diplomacy as a tool for promoting business opportunities for national agricultural traders. Collection of Scientific Papers "Scientific Notes", 35 (2), 233-247. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.35.24.02.20.138.144

34. Яценко О. М. (2020). Економічна дипломатія у формуванні і розвитку національного бренду. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка»*. 2020. No 3-4 (276-277). С. 14-30. DOI:10.32680/2409-9260-2020-3-4-276-277-14-30

35. Mykhailova M., Yatsenko O., Zavadska Y., Afanasieva O., Haas R. (2023). The War in Ukraine and its Impact on Global Agricultural Trade (Auswirkungen des Ukrainekriegs auf den globalen Agrarhandel). *Die Bodenkultur: Journal of Land Management, Food and Environment*. Volume 74, Issue 2, 91–105, 2023. DOI: 10.2478/boku-2023-0008

36. Yatsenko O. (2019). Potential of ecological diplomacy within the context of reaching sustainable development. *Actual problems of international relations*. Міжнародні відносини серія «Економічні науки». 18. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ес_n/article/view/3704.

References

1. Khmars'ka I., Kucheriava K., Klimova I. (2022) Osoblyvosti pislivoiennoho vidnovlennia ekonomiky Ukrainy [Peculiarities of post-war economic recovery in Ukraine]. *Ekonomika ta suspil'stvo*, No 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-31>. [in Ukrainian]

2. Kindzers'kyj Yu. (2022) Povoienne vidnovlennia promyslovosti Ukrainy: vyklyky ta osoblyvosti polityky [Post-war industrial recovery in Ukraine: challenges and policy implications]. *Ekonomichnyj analiz*, No 32. Part 2, P. 101–117. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2022.02.101>. [in Ukrainian]

3. Tatarenko N. O. (2022) Aviatsijna haluz' v natsional'nij stratehii ekonomichnoho proryvu [Aviation industry in the national strategy of economic breakthrough]. *Vsesvitnij aviatsijnyj konhres*. URL: <https://conference.nau.edu.ua/index.php/Congress/Congress2022/paper/viewFile/8834/7216>. [in Ukrainian]

4. Tatarenko N. (2023) War in Ukraine as a factor of geoeconomic restructuring. *Fundamental geo-economic shifts systems of the world*, Institute of economics and prognostication of the National academy of sciences of Ukraine state institution, Kyiv, P. 60–64. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/Fundamental-shifts-in-geo-economic-systems-of-the-world.pdf>.

5. Zvieriakov M. I. (2022) Formuvannia modeli ekonomichnoho rozvytku v novykh istorychnykh realiiakh [Shaping the economic development model in the new historical realities]. *Ekonomika Ukrainy*, No 8, P. 3–19. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.08.003>. [in Ukrainian]

6. Sharov O. M. (2015) Uroky ta perspektyvy «planu Marshalla» dlia Ukrainy [Lessons and prospects of the Marshall Plan for Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, No 4, P. 12–18. URL: http://economyukr.org.ua/?page_id=723&lang=uk&aid=553. [in Ukrainian]

7. Humeniuk V. V. (2022) Zarubizhnyj dosvid povoiennoi transformatsii derzhavnoho upravlinnia i uroky dlia Ukrainy [Foreign experience of post-war transformation of public

administration and lessons for Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, No 8, P. 34–54. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.08.034>. [in Ukrainian]

8. Zhelezniak Ya. (2022) Vidnovlennia Ukrainy pislia vijny: 5 prykladiv uspishnykh «nalashtuvan'» donors'koi dopomohy [Rebuilding Ukraine after the war: 5 examples of successful donor assistance ‘adjustments’]. URL: https://lb.ua/economics/2022/06/24/521109_vidnovlennya_ukraini_pislya_vijni_5.html. [in Ukrainian]

9. Borodina O. A., Liashenko V. I. (2022) Povoienne vidnovlennia ekonomiky: svitoviy dosvid ta sprobha joho adaptatsii dlia Ukrainy [Post-war economic recovery: international experience and an attempt to adapt it for Ukraine]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, No 1, P. 121–134. DOI: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1\(42\).121-134](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2022.1(42).121-134). [in Ukrainian]

10. Plotnikov O. (2022) Povoienne vidnovlennia Ukrainy v konteksti frahmentatsii svitovoi ekonomiky [Post-war reconstruction of Ukraine in the context of fragmentation of the world economy]. *Ekonomika Ukrainy*, No 65. 12(733), P. 3–12. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.12.003>. [in Ukrainian]

11. Chatterjee C. (2020) *Economic Diplomacy and Foreign Policy-making*. United Kingdom. 274 p.

12. Barston R. P. (1997) *Modern Diplomacy*. United Kingdom. 324 p. (Barston R. P. (2019) *Modern Diplomacy*, 5th edition. United Kingdom. 536 p.)

13. Hocking B. (1999) Catalytic Diplomacy: Beyond ‘Newness’ and ‘Decline’. *Innovation in Diplomatic Practice. Studies in Diplomacy*. Melissen J. eds. United Kingdom. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-349-27270-9_2.

14. Nye Joseph S., Jr. (2005) *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. United States. 191 p.

15. Sumar F. Z. (2021) *The Development Diplomat: Working Across Borders, Boardrooms, and Bureaucracies to End Poverty*. United States. 384 p.

16. Balzacq T., Charillon F., Ramel F. eds. (2020) *Global Diplomacy: An Introduction to Theory and Practice (The Sciences Po Series in International Relations and Political Economy)*. United Kingdom. 374 p.

17. Sirohey A., Ahmed R. (2023) *Economic Diplomacy: Trade, Investment, And Global Prosperity*. United Kingdom. 193 p.

18. Skovgaard Poulsen L. N. (2015) *Bounded Rationality and Economic Diplomacy: The Politics of Investment Treaties in Developing Countries*. United Kingdom. 263 p.

19. Lancaster C. (2006) *Foreign Aid: Diplomacy, Development, Domestic Politics*. United States. 284 p.

20. Sharpe S. (2023) *Five Times Faster: Rethinking the Science, Economics, and Diplomacy of Climate Change*. United Kingdom. 344 p.

21. Charles V., Emrouznejad A. eds. (2022) *Modern Indices for International Economic Diplomacy*. United Kingdom. 398 p.

22. Matiash I. eds. (2021) *Publichna dyplomatiia [Public diplomacy]*. Ukraina. 224 s. [in Ukrainian]

23. World Bank Group (2024) *Ukraine Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3)*. 191 p.

24. Ukrinform (2024) \$499 mlrd stanovliat' sukupni vtraty Ukrainy (ekonomichni, sotsial'ni ta inshi) vid vijny [The total losses of Ukraine (economic, social and other) from the war are \$499 billion]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3830500-499-mlrd-stanovlat-sukupni-vtrati-ukraini-ekonomichni-socialni-ta-inshi-vid-vijni.html>. [in Ukrainian]

25. Kyiv School of Economics (2024) *Zvit pro priami zbytky infrastruktury vid rujnuvan' vnaslidok vjjs'kovoї ahresii Rosii proty Ukrainy stanom na pochatok 2024 roku [Report on*

direct damage to infrastructure from destruction as a result of Russia's military aggression against Ukraine as of the beginning of 2024.]. 38 s. [in Ukrainian]

26. Blinov O. (2024) Vidnovlennia zupynylosia, inflatsiia sche ne peremohly. Pro scho svidchyt' zrostantia VVP Ukrainy u 2023 rotsi na 5,3%? P'iat' hrafikiv [The recovery has stopped, and inflation has not yet been defeated. What does Ukraine's 5.3% GDP growth in 2023 mean? Five charts.]. *Forbes*. URL: <https://forbes.ua/money/zupinka-vidnovlennya-ta-dosi-neperemozhena-inflyatsiya-pro-shcho-nam-kazhe-vvp-za-2023-rik-04042024-20326>. [in Ukrainian]

27. Plan vidnovlennia Ukrainy [Ukraine Recovery Plan]. URL: <https://recovery.gov.ua/>. [in Ukrainian]

28. Kiel Institute for the World Economy (2024) Ukraine Support Tracker Data. URL: <https://www.ifw-kiel.de/publications/ukraine-support-tracker-data-20758/>.

29. Atlantic Council (2024) Russia Sanctions Database. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/econographics/russia-sanctions-database/>.

30. Hamilton A., Madison J., Jay J. (2015) *The Federalist Papers: A Collection of Essays Written in Favour of the New Constitution*. United States. 440 p.

31. List F. (2021) *Natsional'na systema politychnoi ekonomii* [National system of political economy]. Ukraina. 368 p.

32. Yatsenko O., Tsygankova T., Tananaiko T., Zavadaska Y., Irynychyna I., Horbachova I. (2022). Economization of diplomacy and modernization of global trade policy within geopolitically unstable environment (chapter 10.3). *Modern foundations of economics, management and tourism: collective monograph* / Lazaryshyn A., Lazaryshyna I., etc. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 650 p. (C.463 -488. DOI — 10.46299/ISG.2022.MONO.ECON.4.9.3

33. Yatsenko, O., Iatsenko, O., & Khmara, P. (2024). Commercial diplomacy as a tool for promoting business opportunities for national agricultural traders. *Collection of Scientific Papers "Scientific Notes"*, 35 (2), 233-247. http://doi.org/10.33111/vz_kneu.35.24.02.20.138.144

34. Яценко О. М. (2020). Економічна дипломатія у формуванні і розвитку національного бренду. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка»*. 2020. № 3-4 (276-277). С. 14-30. DOI:10.32680/2409-9260-2020-3-4-276-277-14-30

35. Mykhailova M., Yatsenko O., Zavadaska Y., Afanasieva O., Haas R. (2023). The War in Ukraine and its Impact on Global Agricultural Trade (Auswirkungen des Ukrainekriegs auf den globalen Agrarhandel). *Die Bodenkultur: Journal of Land Management, Food and Environment*. Volume 74, Issue 2, 91–105, 2023. DOI: 10.2478/boku-2023-0008

36. Yatsenko O. (2019). Potential of ecological diplomacy within the context of reaching sustainable development. *Actual problems of international relations*. Міжнародні відносини серія «Економічні науки». 18. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ес_n/article/view/3704.